

6. Степанов Ю.С. Основы общего языкознания. Москва : Просвещение, 1995. С. 55
7. Dixon R. Essential Idioms in English. N.Y.: Regents, 1951. 288 p.
8. Rosemary, Courtney. Dictionary of Phrasal Verbs. Longman, 1994.

Д.С. Щипачова. Лінгвістичні особливості фразових дієслів в англійській мові. – Стаття.

Анотація. Стаття присвячена дослідженню лінгвістичних особливостей англійських фразових дієслів та методів перекладу з когнітивної точки зору. Матеріал містить деякі приклади фразових дієслів та труднощів, пов'язаних з перекладом фразових дієслів різних семантичних груп. У статті перелічені головні вимоги, що постають перед перекладачем під час передачі переносного значення фразових дієслів.

Ключові слова: фразеологія, комунікативний характер, лексичний склад, семантика, прагматика, пізнання, лінгвістичне явище, переносне значення, контекст, реєстр.

Д.С. Щипачева. Лингвистические особенности фразовых глаголов в английском языке. – Статья.

Аннотация. Статья посвящена исследованию лингвистических особенностей английских фразовых глаголов и методов перевода с когнитивной точки зрения. Материал содержит некоторые примеры фразовых глаголов и трудностей, связанных с переводом фразовых глаголов разных семантических групп. Статья перечисляет основные требования к переводчику в процессе передачи переносного значения фразовых глаголов.

Ключевые слова: фразеология, коммуникативный характер, лексический состав, семантика, прагматика, познание, лингвистическое явление, переносное значение, контекст, регистр.

УДК 811.111'37

О.В. Юсікова

кандидат філологічних наук,
старший науковий співробітник відділу діалектології
Інститут української мови НАНУ,
м. Київ, Україна

АРХАЇЧНІ НАЗВИ ПРЕДМЕТІВ І ЗНАРЯДЬ ЛІСНИЦТВА І ЛІСОСПЛАВУ ГОВІРКИ СЕЛА БОГДАН РАХІВСЬКОГО РАЙОНУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Анотація. Стаття присвячена архаїчному пласту діалектної лексики лісництва і лісосплаву. Вивчення говірки як окремої діалектної системи нині залишається актуальною проблемою української діалектології, яка не знайшла достатнього опрацювання, зокрема на лексичному рівні. Метою нашого дослідження є окреслення функціонування архаїчних предметних назв тематичної групи лісництва і лісосплаву говірки села Богдан Рахівського району Закарпатської області. Аналіз мовного матеріалу на основі описового, системно-структурного і порівняльного методів уповноважує на висновки, що опис предметної лексики окремої діалектної системи треба проводити в контексті функціонування її в межах ширших діалектних континуумів.

Ключові слова: діалектна система, лексичний рівень, предметна лексика, архаїчна лексична одиниця, семантичний локалізм.

Говірка села Богдан Рахівського району Закарпатської області є архаїчною діалектною системою окремого діалектного ландшафту, яким є гуцульські говірки Рахівщини. Дослідження предметної лексики архаїчних діалектних систем нині є надзвичайно актуальною проблемою. В українській діалектології лексику давнього народного промислу лісосплаву висвітлено у працях І.В. Сабадоша. Автор детально проаналізував загалом не лише предметну, а і дієслівну лексику лісосплаву Карпат. Учений дослідив цей шар назв на тлі Карпатського діалектного континууму, провів паралелі з іншими мовами, де також функціонує лексика лісництва [3–6]. В.В. Манівчук присвятив кандидатську дисертацію проблемі опису і дослідження лексики лісництва в українській мові загалом [2]. Нині гостро постала проблема збереження архаїчного лексикону Карпат, коли відходять у вічність носії говірок, що ще пам'ятали архаїчні назви тої чи іншої реалії.

Метою нашого дослідження є опис архаїчної предметної лексики тематичної групи лісництва і лісосплаву у говірці села Богдан Рахівського району Закарпатської області. Крім власних записів, нами залучено до аналізу I Випуск матеріалів до Словника українських говірок Закарпатської області М.А. Грицака, а також картотеку Словника [1].

Власне гуцульськими локалізмами у складі лексичної системи говірки є номени на позначення предметів, задіяних у процесах заготівлі і сплаву деревини. Ця лексика нині перебуває у пасиві, сам промисел припинився у 60-х рр. минулого століття. Як показують сучасні спостереження¹, багато назв тематичної групи лісосплаву збереглися лише у пам'яті найстарших жителів села, витіснення їх з активної лексики зумовлене втратою реалій. Нині в активному вжитку збереглася лише предметна лексика, пов'язана з процесом заготівлі деревини. Це такі лексеми, як, наприклад, **бервенó**, **дервенó**, **бичкі**, **древішка** «розрізане дерево», **пéсєт пéтка** «колода у п'ятдесят п'ять кубиків», **поко́лики**, **ворі́ні**, **окра́йці** «поколоте на чотири частини бервено». Перейшли до пасиву такі назви: **чокáн** «інструмент лісоруба, схожий на сокиру, з залізним наконечником, і молотком з іншої боку леза»; **сабі́н** «інструмент лісоруба для перекочування колод»; **завáл** «спущена з гори купа колод». У зв'язку з відходом у минуле багатьох процесів і реалій нині перебувають у пасиві також, наприклад, такі лексеми: **колі́ба** (**кулі́ба**, **кулі́ба**, **коле́ба**), **кулі́бка**, **колибч́йня** (від румунської назви **колі́ба** «курінь») «житло лісорубів»; **тарáн** «дерево, що впало поперек і не дозволяє спустити ліс ризами»; **різи** «жолоби, спеціально обладнані для спуску дерева з гір у долину», лексема походить від німецької назви *riese* «жолоб для спуску дерева», румунізм **ми́глє** «купа зрубаної деревини, колод», множина **ми́глї**, пор. румунська назва *migla* «велика купа деревини»; гунгаризм **рака́ш** «ліс, спущений із гір і складений у штабелі, нижній склад лісу», порівняйте угорську назву *rakas* «купа». У зв'язку з механізацією ручної праці відійшли до пасиву давні назви: **пі́льга** «поперечна колода, на яку укладали поздовжні колоди дара́би» (у середині минулого століття було відоме ще одне значення лексеми **пі́льга** (**пі́лгá**, **п'у́л'га**, **п'у́л'га**) «здоровий дрюк або колода (2–3 м завдовжки), який підкладають під дерево, щоб легко сунулося з гори, підкладали його і під штабелі колод, щоб не гнили від землі»). Відходять у минуле, стираються з пам'яті найстарших жителів назви, пов'язані з лісосплавом, зокрема такі гуцульські локалізми: **дара́ба**, **сплаў** «пліт для сплаву деревини гірськими потоками»; **бокóр** (**бокéр**, **бо́к'єр**), угорська назва *bokor* – «в'язка, жмут», «додаткова окрема частина плоту, декілька зв'язаних між колод до 50–100 м для сплаву»; **пóвороз** (**пóворос**, **пóвóрòз'**) «старовинна мотузка з лісової ліщини для зв'язування плоті»; **гужва́рне** «місце, де виготовляли *гужву́* для мотузок, щоб зв'язувати плоти»; **чоп** (у говірці Богдана лексема має семантику «спеціальний дерев'яний гвіздок для скріплювання колод у плоті перед сплавом рікою»); **гать** «запруда з воротами на ріці». Береги біля гаті укріплювали вузькими клітьми-зрубамі. Така кліть мала назву **каші́це** (**каш'и́ц'є**) «ступінчата кліть, встановлена у вузькій місці на ріці біля гаті, яка також, як і фундамент гаті, викладена з колод і заповнена камінням». Кашиці теж набивали камінням, а на поворотах ріки гать укріплювали ще й відбійними стінками з дерев'яних кругляків; **іншлюси** «поперечини після пазування у гаті»; **ша́ранци** «двері на греблі»; **запо́ри** «двері на шлюзі»; **ге́йдери**, **ліо́фта** (**л'у́фта**) «частини будови гаті для стримування повені». Нині у селі пам'ятають номени продуктивного словотвірного гнізда з коренем: **-перл-** (**-пирл-**): **пі́рла** «кілок (2 і більше м), за допомогою якого укріплюють балки, на яких заготовляють пліт»; «укріплення на штабелях лісу»; «дерево, яким тримають дарабу, аби не рухалась»: *Пі́рла то́то, шо йа хóчу зверну́ти смерéку*; згрубіла назва **пі́рлишче**, лексичні відповідники, відомі у говірках Закарпаття: **шпра́йя**, **шп'у́га**, **шні́рла**, **жбі́рла**; **опáчини** «весла на плоту для сплаву лісу» (терміни обмежені говірками Рахівщини тих населених пунктів, де досі збережена лексика, пов'язана зі сплавом лісу); **волоці́ога** «спеціальна смерека, яку прив'язували ззаду до плоту для сповільнення руху по ріці»: *Волоц'у́гу в'и́т'ага́йє тут волоц'у́гу у́жє іде́ дара́ба*; синонім **гачі́ога**, **гачі́ючка**. У зв'язку з відходом у минуле лісосплавного промислу нині лексема звузила своє семантичне поле і функціонує у говірці зі значеннями: 1. «Молода смерека»: *Гач'у́ч'ки, гач'у́чка з:áду* (на дарабі) *гал'му́йє, не гóдна б́істро йти*. 2. «Стовбур з сучками, який встромляли в землю, і на якому розкидали для просушування сіно»: *А ко́ти'ц'и ми так'і робі́ли / із л'іса смо приноси́ли із гач'у́ги та так'і / та такé / стóупик а так то́тї / то́тї / та й на то́то с'є кла́ли наўкру́гї / забивáли ў зéмл'у / і то так суші́лис'є ...*; у діалектах румунської мови лексема функціонує зі значенням «2-метровий буковий стовбур»; нині в активному вжитку перебуває лексема **гачі́юча** «багато саджанців смerek»: *Гач'у́ча са́д'є*.

Отже, на основі проведеного дослідження можна сформулювати висновки, що вивчення предмет-

¹ Говірка села Богдан Рахівського району Закарпатської області була обстежена нами протягом 2010–2011 років, на основі аудіо записів було створено рукопис затранскрибованих діалектних текстів а також виконано системний опис говірки.

ної лексики давніх виробничих процесів у межах окремої діалектної системи може бути здійснене як із точки зору інвентарю мовних засобів, так і їх структурної взаємодії та функціонування. Розгляд предметної лексики тематичної групи лісництва і лісосплаву говірки села Богдан показав, що зрушення простежуємо на рівні функціонально-семантичного наповнення лексичних засобів. Кожне з розглянутих явищ має проекцію на ширший діалектний простір і свідчить про типовість лексичної системи розглянутої говірки як одиниці гуцульського говору загалом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грицак М.А. Матеріали до Словника українських говірок Закарпатської області / відп. ред. П.Ю. Гриценко. Київ : КММ, 2017. Вип. 1. А–Я. 380 с.
2. Манівчук В.В. Лексика лесоразработок в украинском языке (на материале говоров карпатского ареала) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Київ, 1977. 24 с.
3. Сабадош І.В. Лексика лісосплаву українських говорів Карпат. *Мовознавство*. 1974. № 3. С. 66–72.
4. Сабадош І.В. Лексика лісосплаву українських говорів району Карпат: Назви плотів. *Культура і побут населення українських Карпат* : матеріали республіканської наукової конференції. Ужгород, 1973. С. 194–202.
5. Сабадош І.В. Лексика лісосплаву українських говорів Карпат. *Український діалектологічний збірник*. Книга 3. Пам'яті Тетяни Назарової / за ред. П.Ю. Гриценка та ін. Київ : Довіра, 1997. С. 343–398.
6. Сабадош І.В. Украинско-иноязычные параллели в лексике лесосплава района Карпат. *Совещание по Общеславянскому лингвистическому атласу* : тезисы докладов Совещания по Общеславянскому лингвистическому атласу, Одесса, 4–7 июня 1971 г. Москва, 1972. С. 168–170.

Е.В. Юсикова. Архаичные названия предметов и орудий лесничества и лесосплава говора села Богдан Раховского района Закарпатской области. – Статья.

Аннотация. *Статья посвящена архаическому пласту диалектной лексики лесничества и лесосплава. Изучение говора как отдельной диалектной системы в настоящее время остается актуальной проблемой украинской диалектологии, которая не получила достаточного изучения, в частности, на лексическом уровне. Целью нашего исследования является определение функционирования архаичных лексем тематической группы лесничества и лесосплава говора села Богдан Раховского района Закарпатской области. Анализ языкового материала на основе описательного, системно-структурного и сравнительного методов уполномочивает сделать выводы о том, что описание предметной лексики отдельной диалектной системы следует проводить в контексте функционирования ее в пределах широких диалектных континуумов.*

Ключевые слова: *диалектная система, лексический уровень, предметная лексика, архаичная лексическая единица, семантический локализм.*

O. Yusikova. Archive names of subjects and instruments of the of the alloy of wood and forestry of the Bogdan village of the Rakhiv district, Transcarpathian region. – Article.

Summary. *The study of dialect as a separate dialect system remains a pressing problem of Ukrainian dialectology, which has not yet been sufficiently developed, in particular at the lexical level. The purpose of our research is to outline the functioning of the archaic subject units of the thematic group of the alloy of the wood in the Bogdan village of Rakhiv district of the Transcarpathian region. The material showed that we can trace the changes not only at the level of the inventory of lexical means, but at the level of their functional-semantic filling. Each of the phenomena considered has a projection to a wider dialectal space and shows the typicality of the lexical system of the dialect as a unit of the Hutsul dialect as a whole.*

Key words: *dialect system, lexical level, subject vocabulary, archaic lexical unit, semantic lokalizm.*